

Suunnitelma Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen varojen käytöstä vuosina 2024-2027

Sisällysluettelo

Suunnitelma Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen varojen käytöstä vuosina 2024-2027	1
Tiivistelmä	3
1 Katsaus harkinnanvaraisen kuntoutuksen tilanteeseen	3
2 Harkinnanvaraiset kuntoutuspalvelut	4
2.1 Yksilö ja ryhmämuotoinen kuntoutus	5
2.2 Muut kuntoutuspalvelut	7
3 Kelan kuntoutus uudistuu	7
3.1 Rekisteröitymismenettely	7
3.2 Muutokset palveluissa	7
4 Kehittämisen- ja tutkimustoiminta	9
4.1 Kuntoutuksen kehittäminen	10
4.2 Kuntoutuksen tutkimus	10
5 Varojen käyttösuunnitelma 2024-2027	11
5.1 Siirtyvien varojen käyttö	13
6 Liitteet	1

Tiivistelmä

Suunnitelma Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen varojen käytöstä laaditaan joka toinen vuosi neljälle seuraavalle kalenterivuodelle ja annetaan tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriöön. Tämä suunnitelma kuvaa Kelan järjestämiä harkinnanvaraisen kuntoutuksen palveluita, kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämistoimintaa ja niiden kohdenusta sekä niihin liittyvää harkinnanvaraista rahoitusta vuosille 2024-2027.

Eduskunta päättää vuosittain harkinnanvaraisen kuntoutuksen rahoituksesta valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Suunnitelman mukaan Kela saa käyttää vuonna 2024 harkinnanvaraiseen kuntoutukseen yhteensä enintään 69,0 miljoonaa euroa, josta yksilökohtaiseen kuntoutukseen käytetään 61,6 miljoonaa euroa sekä tutkimus- ja kehittämishankkeisiin 7,4 miljoonaa euroa. Rahamäärää korotetaan suunnitelmakaudella kuluttajahintaindeksin muutoksen mukaisesti.

Kela uudisti harkinnanvaraisen kuntoutuksen palveluvalikoimaa yhteistyössä terveydenhuollon ja muiden kuntoutusta järjestävien tahojen kanssa vuosina 2021-2022. Harkinnanvaraisissa kuntoutuspalveluissa on vielä toistaiseksi suurimpana ryhmänä kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit. Näille kursseille osallistuvat eri ikäiset asiakkaat ja lasten kursseille osallistuu koko perhe. Työikäisten kurssipalvelut ja harkinnanvarainen yksilökuntoutus tukevat asiakkaan työssä jatkamista. Yksilöllisten palvelujen osuus kasvaa merkittävästi suunnitelmakaudella.

Kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämistoiminta kohdistuu kuntoutuksen keskeisiin palveluihin. Suunnitelmakaudella kehitetään uusia kuntoutuspalveluita sekä kuntoutukseen ohjautumista ja yhteistyötä mm. terveydenhuollon kanssa. Tutkimustoimintaa kohdennetaan mm. näiden uudistusten arviointiin. Kuntoutuksen kehittämiseen liittyviä kohdennettuja hankehakuja on pääsääntöisesti kerran vuodessa. Kuntoutuksen rakenteellisten muutosten vaikutuksia arvioidaan etenkin asiakkaan näkökulmasta.

1 Katsaus harkinnanvaraisen kuntoutuksen tilanteeseen

Kelan järjestämien kuntoutuspalveluiden tavoitteena on vastata asiakkaiden kuntoutustarpeisiin. Kelan kuntoutuksella on pitkät perinteet sekä merkittävä asema suomalaisten työ- ja toimintakyvyn turvaamisessa ja edistämässä. Kuntoutuksen erilaiset ja uudistuvat toteuttamismuodot haastavat ja korvaavat perinteisiä kuntoutusmenetelmiä, esimerkiksi etäkuntoutusta on jalkautettu useisiin Kelan kuntoutuspalveluihin. Kelan tutkimus- ja kehittämistoiminnalla on suuri merkitys kuntoutuspalvelujen uudistamiseen valtakunnallisesti. Näitä tuloksia hyödyntämällä palvelut vastaavat aiempaa paremmin asiakkaiden tarpeisiin.

Lisääntynyt asiakkaiden määrä kaikissa Kelan järjestämissä kuntoutuspalveluissa kertoo kuntoutuksen tarpeellisuudesta. Oikea-aikainen ja asiakkaan tarpeista lähtevä kuntoutumisen suunnittelu tuottaa parhaan hyödyn sekä asiakkaalle että yhteiskunnalle.

Kelan järjestämää kuntoutusta sai vuonna 2022 noin 165 000 henkilöä, joista 33 100 (20 %) sai harkinnanvaraista kuntoutusta. Harkinnanvaraisen kuntoutuksen asiakasmäärä kääntyi kasvuun vuonna 2018 tehostuneen ratkaisutyön ohjauksen ja tiedotuksen lisäämisen myötä. Asiakasmäärä kääntyi kuitenkin uudestaan tilapäisesti laskuun

vuonna 2020, kun koronavirusepidemian johdosta kuntoutusyksiköissä toteutettu ryhmämuotoinen kuntoutus keskeytyi kokonaan noin kahden kuukauden ajaksi.

Jo vuoden 2021 asiakasmäärä ylitti kuitenkin koronapandemiaa edeltävän asiakastason ja kasvu on jatkunut edelleen vuonna 2022. Vuosien 2021 ja 2022 asiakasmäärän kasvu on seurausta uusien lapsille ja nuorille kohdennettujen neuropsykiatristen palvelujen, LAKU-perhekuntoutuksen ja Oma väylä -kuntoutuksen vakiintumisesta.

Kelan harkinnanvarainen kuntoutus tukee työikäisten työssä jaksamista ja ylläpitää työkykyä. Sillä on suuri merkitys myös työnantajille. Lapsille ja nuorille järjestettävät palvelut turvaavat lapsen kehitystä ja tukevat koko perhettä silloin, kun sairaus tai vamma ovat osa arkea. Omaishoitajien jaksamista ja kotona suoriutumista tuetaan kuntoutuksen keinoin.

Kela järjestää harkinnanvaraisia kuntoutuspalveluita avoimella hankintamenettelyllä ja rekisteröitymismenettelyllä. Rekisteröitymismenettelyllä järjestettävissä palveluissa Kela määrittelee kuntoutuspalveluihin soveltuvat hintalajit ja niille hinnat. Hinnat määrittellään siten, että palvelujen kustannukset säilyvät kohtuullisina ja asiakkaiden kuntoutustarpeeseen on mahdollista vastata tasapuolisesti koko Suomessa. Hintojen määrittelyn malleja on valmisteltu yhdessä Kelan ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa ja hintojen määrittelyssä huomioidaan myös kuntoutuksen palveluntuottajien kanssa käytyä markkinavuoropuhelua.

Kuntoutuksen kehittäminen sekä palvelujen ja ratkaisutoiminnan muutokset vaikuttavat harkinnanvaraisen kuntoutuksen budjettiin ja varojen käytön seurantaan. Kela määrittelee myös jatkossa harkinnanvaraisen kuntoutuksen kuntoutuspalveluille budjetit ja huolehtii siitä, ettei talousarviossa myönnettyä ja edellistä vuosilta siirtyvää kokonaisrahamaäärää ylitetä.

Kela seuraa kuntoutuksen toteutusta asiakaslähtöisyyttä mittaavilla kyselyillä. Asiakaslähtöisyyttä mittaavasta Kaari-kyselystä julkaistaan vuosittainen katsaus asiakaslähtöisyyden toteutumisesta Kelan kuntoutuksessa. Tuloksista tuotetaan myös palveluntuottajille tietoa heidän toteuttamien kuntoutuspalvelujen asiakaslähtöisyydestä suhteessa muihin palveluntuottajiin ja valtakunnalliseen keskitasoon. Rekisteröitymismenettelyn palveluissa on asiakkaille oma lyhyempi Kaari-kyselyyn pohjautuva asiakaslähtöisyyttä mittaava kyselynsä.

Kela kehittää palveluitaan kuntoutuksen hyödyn arviointiin liittyvän seurannan ja raportoinnin perusteella. Arviointi ja raportointi toteutetaan kuntoutujan elämänlaadun, mielialan, työkyvyn ja kuntoutuksen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Kela julkaisee kuntoutuksen hyödyn arvioinnin rekisteritiedosta vuosittaisen tutkimusraportin.

2 Harkinnanvaraiset kuntoutuspalvelut

Harkinnanvarainen kuntoutus voi toteutua hoidon aikana asiakkaan tilanteen vakiinnuttua tai se muodostaa jatkumon terveydenhuollon järjestämän hoidon ja kuntoutuksen jälkeen. Kelan järjestämä kuntoutus on laadukasta ja intensiivistä tukea antavaa kuntoutusta.

Harkinnanvaraisen kuntoutuksen tavoitteena on henkilön työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen turvaamalla tai parantamalla hänen työ- tai toimintakykyään. Lapsilla ja nuorilla tavoitteena on toiminta- ja opiskelukyvyn turvaaminen sekä lapsen tai nuoren perheen tukeminen. Kuntoutuksen tavoitteena on myös tukea työelämästä poissaolevan itsenäistä selviytymistä.

Myönnetyn kuntoutuspalvelun mukaiset yksilölliset kuntoutustavoitteet laaditaan asiakkaan ja asiakasryhmän ajankohtaisten tarpeiden perusteella. Kuntoutus edistää työ-, opiskelu- ja toimintakykyä ja tukee kuntoutuksen tarpeessa olevien asiakkaiden aktiivisuutta ja osallistumista arjen toiminnoissa. Pääsääntöisesti harkinnanvaraisen kuntoutuksen asiakkailla on diagnosoitu sairaus.

Harkinnanvaraisia kuntoutuspalveluja ovat:

- kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit
- harkinnanvarainen yksilökuntoutus
- LAKU-perhekuntoutus
- Oma väylä -kuntoutus
- muut kuntoutuspalvelut (neuropsykologinen kuntoutus ja vaativan lääkinällisen kuntoutuksen terapian päätösvaihe).

2.1 Yksilö ja ryhmämuotoinen kuntoutus

Lapset

Lapsilla ja nuorilla tavoitteena on toiminta- ja opiskelukyvyn turvaaminen sekä lapsen tai nuoren perheen tukeminen. Lasten ja nuorten kuntoutuksella tuetaan eri ikävaiheisiin liittyvää kehitystä ja turvataan hyvinvoinnin ja koulunkäynnin edellytyksiä sekä ehkäistään syrjäytymistä. Lasten kuntoutuksessa tuetaan aina myös vanhempia ja aiempaa laajemmin myös koko perhettä.

Kela järjestää lapsille sopeutumisvalmennuskursseja. Lasten kurssit ovat perhekursseja, joille osallistuvat myös perheenjäsenet. Yleisimmät diagnoosit harkinnanvaraisena kuntoutuksena järjestettävässä sopeutumisvalmennuksessa ovat esim. ADHD, ADD, autismitietäminen häiriöt, diabetes ja reumasairaudet.

LAKU-perhekuntoutuksen tarkoituksena on tukea lapsen kehitystä ja hänen perheensä arjen sujuvuutta tilanteissa, joissa lapsella tai nuorella on todettu neuropsykiatrisen häiriön ja hän tarvitsee pitkäkestoista tukea. LAKU-perhekuntoutuksen asiakkaita ovat pitkäkestoista tukea tarvitsevat 5–15-vuotiaat lapset ja nuoret perheineen. Vuonna 2022 kuntoutusta sai yhteensä 2 614 asiakasta.

Nuoret ja nuoret aikuiset

Nuorten ja nuorten aikuisten kuntoutus tukee osallistumista opiskeluun ja työhön sekä ehkäisee syrjäytymistä. Aikuisten kuntoutuksella tuetaan arjessa, työssä ja opiskelussa selviytymistä sekä ehkäistään syrjäytymistä. Työikäisten kuntoutuminen edistää osallistumista myös työurien jatkumista, koska usein kuntoutuksen tavoitteena on tukea jaksamista työssä.

Nuorten kursseja on tarjolla muun muassa mielenterveyden häiriöitä ja diabetesta sairastaville sekä nuorille, joilla on neurologisen kehityksen häiriö. Kurssit ovat pääosin osittaisia perhekursseja tai kursseja läheisen lähipäivillä. Näiden kurssien tarkoituksena on auttaa nuoria toimimaan mahdollisimman itsenäisesti sairaudesta, häiriöstä tai vammasta riippumatta.

Vuoteen 2024 asti masennusta tai ahdistuneisuushäiriötä sairastaville 16–29 vuotiaille asiakkaille järjestetään OPI- ja Itu-kursseja. Jatkossa nämä kurssit korvataan osittain etäkuntoutuksena toteutuvalla ja vahvemmin asiakkaan arkeen jalkautuvalla nuorten mielenterveyskursilla. Kurssilla yhdistyy ryhmä- ja yksilökuntoutus, jotta nuori voi edetä tavoitteellisesti kohti työelämää tai opiskelua.

Oma väylä -kuntoutus on kohdennettu 16–29 vuotiaille asiakkaille, joilla on todettu neuropsykiatrinen häiriö. Yksilö- ja ryhmätapaamisten tavoitteena on kehittää asiakkaan opiskeluun ja työelämään tarvitsemia valmiuksia ja taitoja. Vuonna 2022 kuntoutukseen osallistui yhteensä 3 076 asiakasta.

Työssä käyvät ja työikäiset aikuiset

Kela tarjoaa monipuolisesti kursseja työssä käyville asiakkaille, joilla on erilaisia sairauksia. Kelan työssä käyville kohdennettujen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssien tavoitteena on tukea työkykyä ja työssä jaksamista sekä aktiivista osallistumista arjen toimintaan. Eniten näille asiakkaille järjestään Tules-kursseja.

Kurssit työelämästä poissa oleville ja ikääntyneille

Kuntoutuksen tavoitteena on myös tukea työelämästä poissaolevan itsenäistä selviytymistä. Ikääntyneiden kuntoutuspalvelujen tavoitteena on ylläpitää ja tukea ikääntyneen arjessa selviytymistä. Ikääntyneiden kuntoutumisessa keskeistä on omaisten ja läheisten osallistuminen kuntoutettavan arkeen. Monissa palveluissa he voivatkin osallistua kuntoutukseen.

Kela järjestää toimintakykyä edistäviä kursseja työelämästä poissa oleville aikuisille ja ikääntyneille. Suurimmassa osassa aikuisille suunnattuja harkinnanvaraisia kursseja ei ole ikämääräittelyä, vaan asiakkaan kuntoutustarve ratkaisee osallistumisen.

Kurssit omaishoitajille

Kurssien tavoitteena on tukea omaishoitajien jaksamista kokonaisvaltaisesti. Kursseja järjestetään sekä ikääntyneiden että alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten omaishoitajina toimiville. Asiakkailta ei edellytä sairausdiagnoosia tai lääkärinlausuntoa omaishoitajien kursseille hakeutumisessa, vaan kuntoutustarve osoitetaan/perustellaan hakeumuksen ja muiden asiakirjojen perusteella.

Moniammatillinen yksilökuntoutus

Yksilöllinen kuntoutus on ajankohtaista silloin, kun asiakkaalla on monenlaisia kuntoutusta vaativia oireita, ja hänen tilanteensa vaatii laaja-alaista näkemystä ja yksilöllistä suunnittelua. Tällöin asiakkaan kuntoutustarpeeseen vastaa paremmin harkinnanvarainen yksilökuntoutus kuin ryhmämuotoinen kuntoutus. Harkinnanvaraisen yksilökuntoutuksen tavoitteena on edistää asiakkaan toimintakykyä ja osallistumista hänen omassa elinympäristössään.

Harkinnanvaraiseen yksilökuntoutukseen kuuluvat seuraavat palvelut vuodesta 2024 alkaen:

- aistivammat (yksilökuntoutus aikuiselle sekä lapselle ja nuorelle)
- tule-, reuma- ja yleissairaudet (yksilökuntoutus aikuiselle)
- neurologiset sairaudet (yksilökuntoutus aikuiselle)
- neurologiset sairaudet ja yleissairaudet (yksilökuntoutus lapselle ja nuorelle)

2.2 Muut kuntoutuspalvelut

Kela järjestää neuropsykologista kuntoutusta 16–67-vuotiaille, joilla on kehityksellisiin häiriöihin liittyviä neuropsykologisia oireita tai oireyhtymiä tai aivovamman tai aivosairauden jälkitilana neuropsykologisia oireita. Kuntoutuksella tuetaan työelämään pääsyä tai siellä pysymistä parantamalla opiskelu- ja työkykyä. Neuropsykologista kuntoutusta tuetaan Kelan varoin enintään kolmen vuoden ajan.

Asiakkaalle, joka on saanut yksilöterapiaa vaativana lääkinnällisenä kuntoutuksena mutta ei enää tarvitse sitä, voidaan myöntää harkinnanvaraisena kuntoutuksena terapian päätösvaihe (TEPHA). Päätösvaiheen terapian enimmäiskesto on 9 kuukautta.

3 Kelan kuntoutus uudistuu

3.1 Rekisteröitymismenettely

Kela on kokeillut kuntoutuspalvelujen järjestämisessä rekisteröitymismenettelyä vuosina 2021-2022 järjestetyssä kokeiluhankkeessa. Hankkeen kaksi harkinnanvaraisen kuntoutuksen palvelua, Oma väylä -kuntoutus ja aikuisen sydänkuntoutuskurssi, on järjestetty rekisteröitymismenettelyllä. Kokeilun tulokset ovat olleet hyvät ja Kela on päättänyt jatkaa näiden palvelujen järjestämistä rekisteröitymismenettelyllä vakiintuneena menettelynä 1.1.2023 alkaen.

Kela on päättänyt laajentaa rekisteröitymismenettelyä uusiin harkinnanvaraisen kuntoutuksen palveluihin, joiden toteutus alkaa vuonna 2024. Rekisteröitymismenettelyllä järjestetään jatkossa harkinnanvarainen yksilökuntoutus ja LAKU-perhekuntoutus.

Kelassa on suunniteltu alustavasti muidenkin harkinnanvaraista kuntoutusta sisältävien palvelujen rekisteröitymismenettelyllä järjestämisen aikataulua. Alustavan aikataulun mukaan lähes kaikki nykyisin tarjouskilpailumenettelyllä järjestettävät harkinnanvaraista kuntoutusta sisältävät palvelut voitaisiin järjestää rekisteröitymismenettelyllä vuoteen 2028 mennessä.

Menettelyn laajentaminen koskemaan Kelan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia palveluja edellyttää lainsäädännön muutosta. Kela pyrkii edistämään lainmuutosta tulevalla hallituskaudella.

3.2 Muutokset palveluissa

Kela kartoitti vuosina 2021-2022 harkinnanvaraisen kuntoutuksen palveluvalikoiman uudistustarpeita. Työn aikana tehtiin kumppanuusyhteistyötä muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön (STM), Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Sosiaali- ja ter-

veysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) sekä järjestöjen ja terveydenhuollon edustajien kanssa. Lisäksi hyödynnettiin palvelumuotoilua, jonka avulla saatiin tietoa muun muassa siitä, mitä asiakkaat toivovat kuntoutukselta.

Tavoitteena oli, että Kelan järjestämät harkinnanvaraisen kuntoutuksen palvelut ovat yhteiskunnallisesti entistä vaikuttavampia ja muodostavat yhdessä hyvinvointialueiden järjestämien palveluiden kanssa asiakkaalle selkeän ja toimivan kokonaisuuden.

Uudistuksessa tuli muutoksia palveluvalikoimaan. Se nosti esiin myös kehittämistarpeita kuntoutuspalvelujen toteutukseen.

Uudistuksen seurauksena muun muassa osa nykyisistä kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseista siirtyy osaksi muuta kuntoutusta tai päättyy kokonaan. Muutokset tehdään vaiheittain sitä mukaan, kun Kelan ja kuntoutuksen palveluntuottajien nykyiset sopimukset päättyvät. Kela kokeilee kurssien yhdistämistä aluksi kahdessa kehittämishankkeessa. Lastu-projektissa luodaan uusi kuntoutuspalvelu vaikeaan pitkäaikais-sairauteen sairastuneille lapsille ja heidän perheilleen. Elinvoimaa kuntoutuksesta – projektissa kehitetään ja kokeillaan uutta ryhmäkuntoutusta aikuisille.

Muutoksia tulee seuraaviin kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseihin:

Lasten palvelut

Ihon sairautta sairastavan lapsen, hengityssairautta sairautta sairastavan lapsen ja epilepsiaa sairastavan lapsen perhekurssit päättyvät.

Lastu-projektissa kehitettävä palvelu korvaa traumaattisen aivovamman saaneen lapsen, elinsiirron saaneen lapsen, sydänsairautta sairastavan lapsen ja syöpää sairastavan lapsen perhekurssit.

Perhekurssit lapselle, jolla on kehitysvamma, monimuotoinen kehityshäiriö tai monivamma ja lapselle, jolla on Downin oireyhtymä sekä lapselle, jolla on CP-oireyhtymä tai muu synnynnäinen liikuntavamma ja siihen liittyvä kehitysvamma ja lapselle, jolla on harvinainen sairaus ja siihen liittyvä kehitysvamma päättyvät ja yhdistyvät uuteen neurologisen kehityksen häiriöt -kurssikokonaisuuteen.

Perhekurssit kuulovammaiselle lapselle ja näkövammaiselle lapselle järjestetään jatkossa yksilökuntoutuksena, kuten myös ääreisherma- ja lihassairautta sairastavan lapsen perhekurssi. Yksilökuntoutus toteutetaan tällöin sopeutumisvalmennuksena.

Lapsen ja nuoren tule- ja reumasairauksien moniammatillinen yksilökuntoutus päättyy ja palvelun korvaa tulehduksellista reumasairautta sairastavan lapsen ja nuoren perhekurssi.

Nuorten palvelut

Mielenterveyttä ja opiskelukykyä tukeva OPI-kurssi ja nuorten Itu-mielenterveyskurssi yhdistyvät. Ääreisherma- ja lihassairautta sairastaville nuorille järjestetyt sopeutumisvalmennuskurssit siirtyvät moniammatilliseen yksilökuntoutuksen palveluun, joka toteutetaan sopeutumisvalmennuksena.

Aikuisten palvelut

Elinvoimaa kuntoutuksesta -projekti korvaa aikuisten tyyppin 1 diabetesta sairastavan sopeutumisvalmennuskurssi, metabolista oireyhtymää sairastavan sopeutumisvalmennuskurssi, tyyppin 2 diabetesta sairastavan sopeutumisvalmennuskurssin ja uniapneaa sairastavan sopeutumisvalmennuskurssin.

Kuulovammaisen sopeutumisvalmennuskurssit, näkövammaisen sopeutumisvalmennuskurssit ja reumaa sairastavan sopeutumisvalmennuskurssit korvaa yksilökuntoutus, joka toteutetaan sopeutumisvalmennuksena.

Ikääntyneet

Ikääntyneen monisairaana IKKU-kurssi ja muistisairautta sairastavan sopeutumisvalmennuskurssi päättyy.

Kelan kuntoutuspalveluja kehitetään ja uudistetaan palvelumuotoilulla

Kelan kuntoutuspalvelujen sisällön uudistaminen jatkuu suunnitelmakauden aikana. Palveluvalikoiman uudistamisessa tärkeänä pidettiin sitä, että kuntoutukselle vastaavat asiakkaiden muuttuviin kuntoutustarpeisiin ja että kuntoutuksen hyödyt siirtyvät nykyistä paremmin asiakkaan arkeen.

Nämä tavoitteet huomioidaan palvelumuotoilussa esimerkiksi hyödyntämällä kuntoutuksessa valmentavaa työtettä. Vuonna 2024 alkavissa palveluissa palvelukuvaukset ohjaavat kiinnittämään huomiota siihen, että asiakas saa kuntoutuksen ammattihenkilöiden kanssa yhdessä suunniteltuja keinoja sekä ohjausta omakuntoutukseen, jotta kuntoutuminen jatkuu asiakkaan arjessa. Lisäksi palveluissa korostetaan verkostotyön merkitystä. Yhteistyötapoja kehitetään yhdessä esimerkiksi työterveyshuollon ja oppilaitosten kanssa, jotta asiakas saa kuntoutumiseen tarvitsemansa tuen kuntoutuksen päätyttyä. Järjestöjen kanssa tehdään uudenlaista yhteistyötä, jossa kuntoutuspalveluihin yhdistetään järjestöjen omana toimintana tuottamaa tietoa järjestöjen toiminnasta.

Suunnitelmakaudella jatketaan myös etäkuntoutuksen kehittämistä ja jalkauttamista saatujen kokemusten ja tutkimustulosten perusteella. Tutkimustietoa saadaan mm. ensimmäisistä etäkuntoutusta ja kasvokkaista kuntoutusta yhdistäneiden moniammatillisten kuntoutuspalvelujen toimivuus- ja vaikuttavuustutkimuksista.

4 Kehittämis- ja tutkimustoiminta

Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen varoja voidaan käyttää sairauksien ehkäisemiseen sekä kuntoutusta, sairauksien ehkäisyä ja sairausvakuutusta koskevaan tutkimukseen ja kehittämistoimintaan. Kela on merkittävä kuntoutuksen kehittäjä ja tutkija Suomessa.

Kela kehittää erityisesti kuntoutuksen keskeisiä palveluja ja sellaisia kuntoutuksen osa-alueita, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä ja sijoittuvat palvelujärjestelmien rajapinnoille. Kela tekee kehittämistyötä laajasti yhteistyössä eri sidosryhmien, kuten terveydenhuollon, tutkimustahojen, asiakkaiden ja palveluntuottajien kanssa.

Kela pyrkii kehittämään kuntoutuspalveluja niin, että asiakas saa tarvittavat kuntoutuspalvelut oikea-aikaisemmin ja arkeen soveltuvammin. Lisäksi palveluita kehitetään vastaamaan mahdollisten uusien asiakasryhmien tarpeita.

Kela jalkauttaa kehittämis- ja tutkimushankkeiden tuloksia mahdollisuuksien mukaan vakiintuneeseen kuntoutustoimintaan. Lisäksi Kela julkaisee ja tiedottaa kehittämisen ja tutkimusten tuloksista avoimesti ja laajasti. Kuntoutusta koskeva tutkimus on yksi Kelan tutkimusyksikön tehtävistä.

4.1 Kuntoutuksen kehittäminen

Kelassa on käynnissä useita kuntoutuksen kehittämishankkeita. Meneillään olevat kehittämishankkeet kuvataan Kelan verkkosivuilla [Kelan hankkeet \(kela.fi\)](#). Kaikkiin kehittämishankkeisiin liittyy arviointitutkimus, joka tehdään Kelassa tai haetaan tekijä Kelan ulkopuolelta kohdennetulla haulla. Lisäksi suunnitelmakaudella tehdään tarpeen mukaan kuntoutukseen liittyviä selvityksiä ja tutkimuksia, jotka voidaan tehdä Kelassa tai Kelan ulkopuolella. Näiden hankkeiden ja tutkimusten tuloksia jalkautetaan soveltuvin osin ja mahdollisuuksien mukaan kuntoutuksen vakiintuneeseen toimintaan.

Kelan ulkopuolelta tuleviin kehittämisohjelmiin ja -ideoihin voi hakea Kelan kuntoutuslain (566/2005) 12 §:n mukaisia kehittämisvaroja kerran vuodessa avoimella haulla tai nimettyjen teemojen mukaisesti. Lue lisää [Hae rahoitusta \(kela.fi\)](#). Kehittämisrahoitusta saaneet hankkeet kuvataan Kelan verkkosivuilla [kehittämisrahoitusta saaneet hankkeet \(kela.fi\)](#).

Suunnitelmakaudella kuntoutuksen kehittämistoiminnan ensimmäinen painopistealue on *palveluiden kehittäminen yhteiskunnan sekä asiakkaiden tarpeiden mukaisesti*. Kehittämistoimintana kehitetään olemassa olevia Kelan kuntoutuspalveluita ja tarpeen mukaan uusia kuntoutuspalveluita.

Toisena painopistealueena on *kuntoutuksen rakenteellisten muutosten vaikutusten sekä kuntoutuspalveluiden toimivuuden arviointi*. Esimerkiksi Muutos-hankkeet sekä vaikuttavuustutkimuskokonaisuus tuottavat tietoa kuntoutuspalveluiden toteutumisesta sekä hyödyistä ja vaikutuksista eri toimijatahoille, erityisesti asiakkaille.

Kolmantena painopistealueena on *Kelan ja kuntoutukseen lähettävien tahojen yhteistyön kehittäminen sekä kuntoutus- ja työkykytuksien osaamisen vahvistaminen*. Yhteistyön paraneminen ja tiedon lisääminen helpottavat asiakkaiden kuntoutukseen pääsyä mahdollisimman oikea-aikaisesti.

Neljäntenä painopistealueena on *kehittämistoiminnan tulosten hyödynnettävyyden sekä tuloksista viestimisen kehittäminen*.

Kehittämistoiminnassa voidaan tarvittaessa reagoida myös muihin suunnitelmakauden aikana nouseviin kehittämistarpeisiin.

4.2 Kuntoutuksen tutkimus

Kelan kuntoutuslain 12§:n mukaisia varoja tulee käyttää myös sairauksien ehkäisyä, kuntoutusta ja sairausvakuutusta koskevaan tutkimustyöhön. Tämä tutkimustyö palvelee Kelan kuntoutuspalveluiden suunnittelua, päätöksentekoa ja muita valtakunnallisia tarpeita.

Kelassa on käynnissä useita kuntoutusta käsitteleviä tutkimuksia. Tutkimusaiheet on teemoiteltu tutkimusyksikön tutkimusohjelman painoalueisiin. Tutkimusohjelmakaudella 2023-2024 tutkimustoimintaa tehdään kolmella painoalueella, jotka ovat yhteiset asiakkaat, toimeentulo eri elämäntilanteissa sekä toimintakyky, työkyky ja kuntoutuminen. Osa tutkimusaiheista liittyy useampaan kuin yhteen painoalueeseen. Suuri osa kuntoutusta käsittelevistä tutkimuksista sijoittuu Toimintakyky, työkyky ja kuntoutuminen painoalueelle. Sen keskeisiä tutkimuskohteita ovat työ-, opiskelu- ja toimintakykyyn liittyvien etuuksien ja palveluiden käyttö, käytössä tapahtuvat muutokset sekä väestöryhmittäiset ja alueelliset erot.

Tulevan nelivuotiskauden rahoitettavien kuntoutuksen tutkimusten painopisteinä ovat erityisesti kuntoutuksen vaikuttavuus, mielenterveyden haasteet ja kehitys etuuksissa, nuorten sosiaaliturva ja sen toimivuus, kuntoutukseen ohjautuminen, uudet teknologiat ja etäkuntoutus sekä omakuntoutus. Keskeisenä on myös kuntoutuspalveluiden toteutuminen huomioiden ajankohtaiset tietotarpeet. Tutkimuksissa huomioidaan tulosten hyödyntäminen mahdollisuuksien mukaan Kuntoutuksen vakiintuneeseen toimintaan ja tiedon jakaminen aiempaa tehokkaammin. Käynnissä olevat tutkimushankkeet on kuvattu [Kelan tietotarjottimella](#).

Tutkimusrahoja hallinnoi Kelan tutkimusyksikkö. Tutkimusyksikön asiantuntijat määrittelevät kohdennettujen hakujen aiheet yhdessä kuntoutuksen asiantuntijoiden kanssa. Kohdennetun haun aiheiden lisäksi voidaan ilmoittaa muista rahoitushauista joustavasti sitä mukaa kun etuuksien ja palvelujen suunnitteluyksikkö tarvitsee ajankohtaista tietoa jostakin aiheesta. Kelan tutkimusyksikkö voi myös vastata tiedon tarpeeseen käynnistämällä yhteistyöhankkeita 12 §:n mukaisen rahoituksen turvin. Pitkäjänteisten hankkeiden lisäksi tutkimuksessa tuotetaan tarvittaessa myös nopeasti tutkimustietoa ajankohtaisiin tietotarpeisiin.

Kelan toiminnan kehittämisen kannalta erityisen merkittäviä tutkimuksia seurataan osallistumalla niiden ohjausryhmien toimintaan. Näin tutkimustulokset ovat hyödynnettävissä sosiaaliturvan kehittämisessä jo hankkeen aikana. Kaikista tutkimushankkeista, joihin on saatu Kelan kuntoutuslain 12 §:n mukaista rahoitusta, tulee kaikille avoin loppuraportti Kelan verkkosivuille. Raportissa kuvataan hankkeen tavoite, toteutus ja tulokset, tulosten käytännön hyödynnettävyys sekä hankkeesta syntyneet julkaisut. Tutkimuksista julkaistavien artikkelien ja raporttien sekä muiden tuotosten tulee olla julkisesti saatavissa ja tulokset suositellaan julkaistavaksi avoimesti saatavilla olevissa tiedejulkaisuissa (Open Access).

5 Varojen käyttösuunnitelma 2024-2027

Harkinnanvaraisen kuntoutuksen rahoittavat valtio ja vakuutetut sairausvakuutusrahaston sairaanhoitovakuutuksesta. Valtion rahoitusosuus kustannuksista on 67 prosenttia. Loppuosan kustannuksista maksavat vakuutetut. Harkinnanvaraiseen kuntoutukseen Kelan kuntoutuslain 12 §:n 1. momentin mukaan käytettävä vähimmäisrahamäärä on vuonna 2024 noin 45 miljoonaa euroa. Vähimmäismäärä vastaa 2 prosenttia vakuutettujen sairausvakuutusmaksuina kertyneestä määrästä.

Vuonna 2024 Kelan kuntoutukseen arvioidaan käytettävän noin 526 miljoonaa euroa. Suunnitelman mukaan Kela saa käyttää vuonna 2024 harkinnanvaraiseen kuntoutukseen enintään 69,0 miljoonaa euroa. Tästä rahamäärästä käytetään yksilökohtaiseen kuntoutukseen 61,6 miljoonaa euroa ja tutkimus- ja kehittämishankkeisiin 7,4 miljoonaa euroa.

Yksilökohtaisen kuntoutuksen suoriteperusteiset käyttämättä jääneet varat voidaan käyttää kuntoutuksen järjestämiseen seuraavina vuosina. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan hankkeisiin sidotut sitoumusperusteiset varat ovat käytössä niin kauan kuin hanke jatkuu. Kehittämishankkeiden kustannukset sisältävät sekä hankkeisiin liittyviä kuntoutuksen kustannuksia, että kehittämiseen liittyviä asiantuntijakustannuksia. Hankkeiden päätyttyä käyttämättä jääneet varat palautetaan valtiolle.

Vuonna 2020 käynnistyneen LAKU-perhekuntoutuksen ja vuonna 2021 käynnistyneen Oma väylä -kuntoutuksen kustannukset ovat kasvaneet merkittävästi kuntoutujamäärien kasvaessa palvelujen ensimmäisinä toteutusvuosina. Näiden palveluiden toteutukseen varattiin vuodelle 2022 6 miljoonaa euroa, mutta palveluiden toteutuneet kustannukset olivat 21,3 miljoonaa euroa. Erotus katetaan edellisenä vuosina käyttämättä jääneellä siirtyvällä rahoituksella.

Suunnitelmakaudelle LAKU- ja Oma väylä -palveluiden toteutukseen varataan vuosittain noin 18-20 miljoonaa euroa, mikä vaikuttaa muiden vakiintuneempien kuntoutuspalvelujen rahoitukseen. LAKU- ja Oma väylä -palveluiden kustannuksia tullaan hillitsemään vuodesta 2023 alkaen rajoittamalla palveluihin ohjautuvaa asiakasmäärää kiintiöllä myönteisiä kuntoutuspäätöksiä. Ilman erillisiä lisärahoitusratkaisuja LAKU- ja Oma väylä -kuntoutuksen toteuttaminen ei pitkällä tähtäimellä ole harkinnanvaraisen kuntoutuksen budjetin puitteissa mahdollista nykyisen kaltaisena. Vuodelle 2023 on hyväksytty maaliskuussa 2023 lisätalousarvioesityksessä 4,5 miljoonan euron lisärahoitus, joka käytetään LAKU-perhekuntoutuksen ja Oma väylä -kuntoutuksen toteuttamiseen vuonna 2023 ja tarvittaessa niiden jatkojaksoihin vuonna 2024.

Nykyisiä ja uusia kuntoutuspalveluja suunniteltaessa ja toteutettaessa otetaan huomioon käytössä olevat varat ja aiemmin tehtyjen hankintojen tuleville vuosille sitomat kustannukset.

Seuraavassa taulukossa on esitetty suorite- ja sitoumusperusteisen toiminnan rahamäärät vuosille 2024–2027. Vuoden 2023 luvut ovat taulukossa valtion talousarvioesityksen ja lisätalousarvioesityksen mukaiset. Suunnitelmakauden rahoituksessa on huomioitu kuluttajahintaindeksin mukaiset vuosittaiset indeksikorotukset. Vuoden 2024 budjetti on suhteutettu vuoden 2019 budjettiin (60 M€) korottaen budjettia vuosien 2019-2022 toteutuneen kuluttajahintaindeksin kehityksen ja vuosien 2023-2024 ennustetun kehityksen mukaisesti ilman lisätalousarvioesityksen vaikutusta. Kela toimittaa ministeriölle myös vuonna 2024 sen tarvitsemat päivitettyt tiedot harkinnanvaraisen kuntoutuksen vuoden 2025 rahamäärää koskevaa talousarvioesitystä varten.

Taulukko: Harkinnanvaraisen kuntoutuksen rahamäärä vuonna 2023 ja esityksen mukainen rahamäärä suunnitelmakaudelle 2024–2027.

Kohdealueet	Vuosi 2023 milj. €	Osuus %	Vuosi 2024 milj. €	Vuosi 2025 milj. €	Vuosi 2026 milj. €	Vuosi 2027 milj. €
Työ- ja toimintakykyä edistävä kuntoutus (suoriteperusteinen toiminta)	61,7	100	61,6	62,8	64,1	65,3
- Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit	33,7	54,6	29,5	29,5	30,0	31,0
- LAKU-perhekuntoutus	7,0	11,3	10,4	10,5	11,0	11,2
- Oma väylä	7,5	12,2	8,0	8,6	9,1	9,2
- Harkinnanvarainen yksilökuntoutus	13,0	21,1	12,8	13,3	13,1	12,9
- Muu toiminta	0,5	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0
Kuntoutuksen kehittämistoiminta (sitoumusperusteinen toiminta)	6,9	100	7,4	7,6	7,7	7,9
- Kuntoutuksen kehittämishankkeet	4,9	71,0	5,3	5,4	5,5	5,6
- Tutkimustoiminta	2,0	29,0	2,1	2,2	2,2	2,3
Kaikki yhteensä	68,6		69,0	70,4	71,8	73,2

5.1 Siirtyvien varojen käyttö

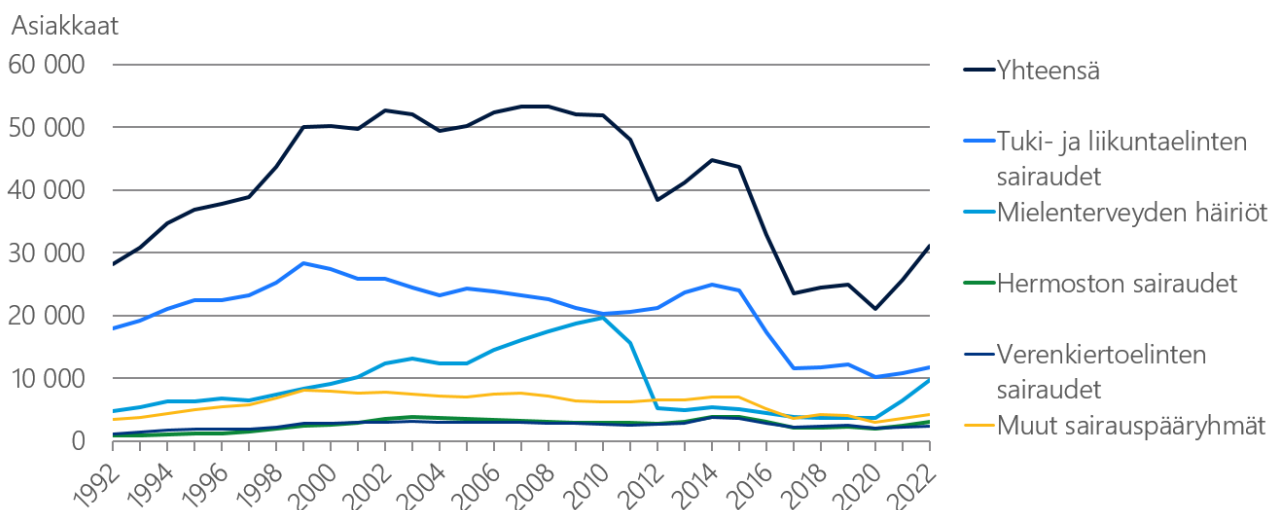
Edellisiltä vuosilta siirtyvä rahoitus yksilökohtaisen kuntoutuksen toteuttamiseen on kulunut vuoden 2021 alun 56 miljoonan euron huipputasosta siten, että sitä on käytössä vuoden 2024 alussa arviolta 24 miljoonaa euroa. Siirtyvän rahamäärän nopea kuluminen on seurausta erityisesti 2020-luvulla käynnistyneistä uusista kuntoutuspalveluista, LAKU-perhekuntoutuksesta ja Oma väylä -kuntoutuksesta, joihin on hakeutunut huomattavasti enemmän asiakkaita kuin alun perin palveluja suunniteltaessa ja hankittaessa oletettiin.

Vuoden 2022 harkinnanvaraisen kuntoutuksen kustannustasolla siirtyvä rahamäärä tulee todennäköisesti loppumaan vuoden 2026 aikana ja harkinnanvaraisen kuntoutuksen palvelut joudutaan tämän hetkisten arvioiden mukaan keskeyttämään kesken vuoden. Ilman harkinnanvaraisen kuntoutuksen lisärahoitusratkaisuja Kela tulee tekemään suunnitelmakauden aikana palveluja lopettavia ja supistavia säästötoimenpiteitä kustannustason hillitsemiseksi. Edellytys rahoituksen tasapainon löytymiselle on, että harkinnanvaraisen kuntoutuksen vuosikustannukset tulevat olemaan lähellä valtion talousarvion rahamäärän tasoa siirtyvän rahamäärän vähetessä. Säästötoimien myötä vuoden 2027 päättyessä siirtyvää rahoitusta on jäljellä arvion mukaan noin 10 miljoonaa euroa.

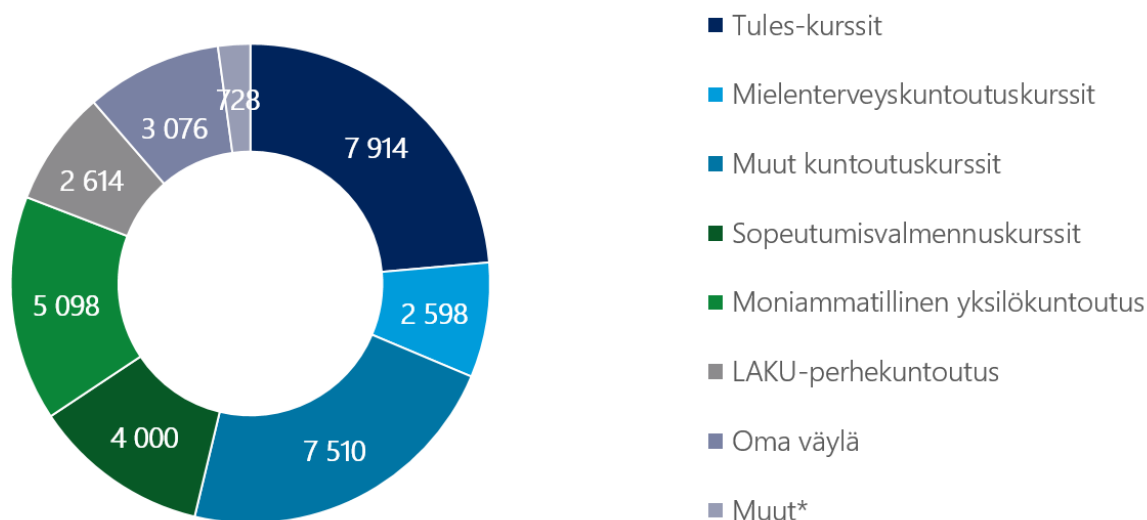
Harkinnanvaraisen kuntoutustoiminnan rahoituksella toteutettua kuntoutustoimintaa voidaan suunnitella ennakoivasti ja joustavasti sekä kuntoutuspäätöksiä tehdä tasaisesti ympäri vuoden, jos palvelujen toteutukseen on käytettävissä siirtyvää rahamäärää. Pitkällä tähtäimellä siirtyvä rahamäärä on vakiintuneen käytännön mukaan oltava noin 15 %:n tasolla talousarviossa myönnettävästä varojen kokonaismäärästä.

6 Liitteet

Harkinnanvaraisen kuntoutuksen asiakkaat sairauden mukaan vuosina 1992–2022

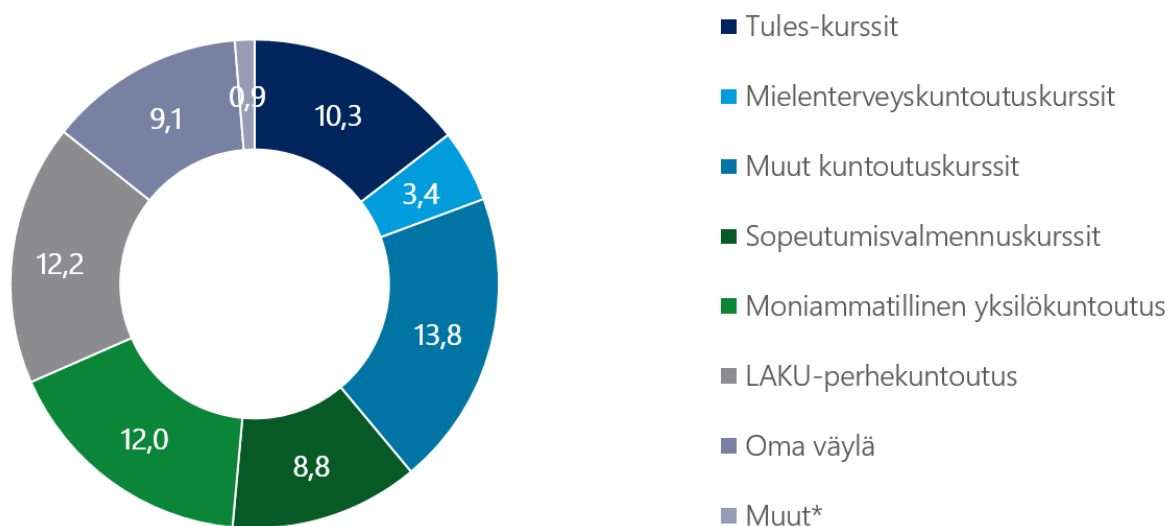
Harkinnanvaraisen kuntoutuksen asiakkaat palvelun mukaan vuonna 2022

Yhteensä kuntoutuspalveluita sai 33 149 asiakasta

* Neuropsykologinen kuntoutus, kehittämistoiminta

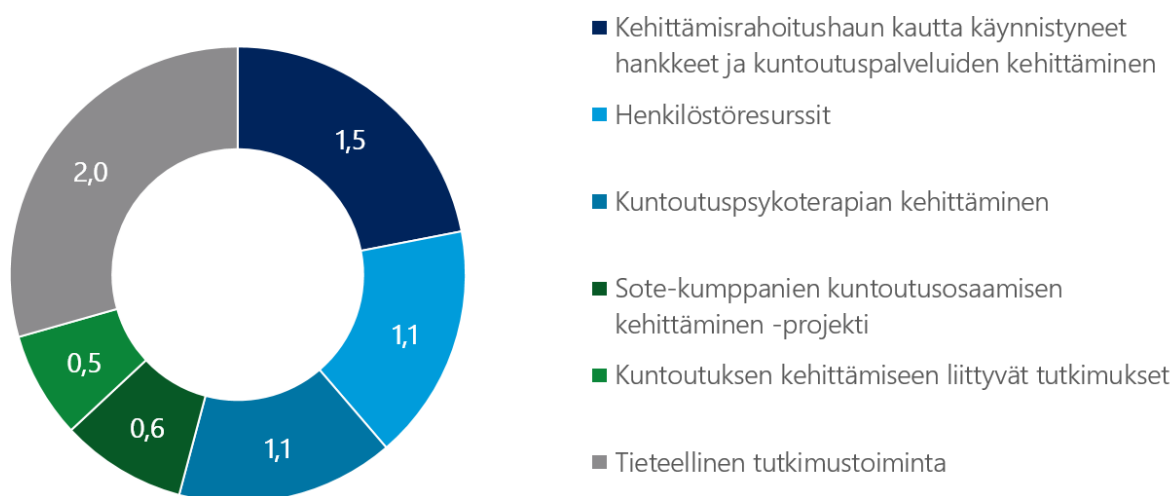
Harkinnanvaraisen kuntoutuksen kustannukset (milj. euroa) palvelun mukaan vuonna 2022

Yhteensä maksetut kustannukset olivat 70,4 milj. euroa

* Neuropsykologinen kuntoutus, kehittämistoiminta

Harkinnanvaraisen kuntoutuksen kehittämistoimintaan sidotut varat (milj. euroa) vuonna 2022

Yhteensä sidotut varat olivat 6,8 milj. euroa